

Володимир Садівничий,

к. соц. ком., доц.

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна, e-mail: vol_sad@ukr.net

УДК 007 : 304 : 659.3 : 303.71

ТИПОЛОГІЧНА СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ПРЕСИ (на прикладі видань Наддніпрянської України середини XIX – початку XX ст.)

Аналізуються спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання, що в період 1860–1920 рр. видавались у 9 губерніях Наддніпрянської України. Спираючись на розробки щодо історичних досліджень структури журналістики в системі соціокомунікативної діяльності, ґрунтуючись на дослідженнях масової інформації, а також орієнтуючись на специфіку аналізованих видань, досліджуючи періодичність виходу, тематико-змістове наповнення взятої до розгляду преси визначено типологічну структуру спеціалізованих медичних видань. Спільність типологічних ознак, до яких належать технологічні, аудиторні, інформаційні, функціональні та організаційно-редакційні, дає підстави спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання позиціонувати як єдину типологічну групу. Визначається, що на становлення типологічної структури і практику спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань вирішальний вплив робить характер їхньої взаємодії з професійною діяльністю.

***Ключові слова:** типологія, спеціалізована преса, інформаційний простір, соціальна комунікація.*

Вступ. Спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання – особливий тип ЗМІ зі своїм проблемно-тематичним спрямуванням, внутрішньою структурою, аудиторним орієнтиром. Не дивлячись на їхній особливий статус і осібне місце в інформаційному просторі XIX – початку XX ст., ці видання виникли й розвивались у руслі всієї преси, тому доцільним є визначення медичної преси в типологічній структурі засобів масової інформації для формулювання сукупності характеристик, якими вони відрізняються від інших.

Розробляючи теоретичне обґрунтування типології та засади необхідності застосування для аналізу різних видів медіа, М. Шкондін висловив думку, що настав час констатувати появу нового напрямку в журналістській науці – «медіатипології» [7, с. 12], яка візьме на себе

© Садівничий В., 2015

дослідження не лише численних різновидів ЗМІ, що вже усталилися або лише з'являються, але й «усієї інформаційної системи суспільства, особливостей її включеності в глобальні комунікації» [7, с. 12], розкриття основ формування інформаційного простору.

Загалом до питань типології газетно-журнальної преси та електронних ЗМІ, до питань типології журналістики зверталось чимало як українських, так і закордонних авторів, з-поміж яких О. Акопов, О. Алексеєв, В. Антонова, З. Грень, Т. Давидченко, В. Демченко, Н. Жилякова, О. Кажикін, І. Михайлин, Д. Мурзін, В. Шевченко, М. Шкондін, Ю. Фінклер та багато інших.

Актуальність теми нашої наукової розробки зумовлена відсутністю у вітчизняному журналістикознавстві комплексних досліджень типологічних особливостей і типологозначимих ознак спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань.

Мета статті – вивчення медичної преси Наддніпрянської України середини ХІХ – початку ХХ ст. для визначення типоформуючих ознак медичних медіа як сегменту інформаційного простору.

Для досягнення мети вирішено такі **завдання**: дати визначення поняття спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання (СМПВ); провести дослідження різних типоформуючих ознак і визначити вплив цих медіа на становлення інформаційного простору.

Методи. Теоретико-методологічною основою дослідження став системно-цілісний підхід до вивчення, становлення та розвитку системи соціальної комунікації в Україні, засади джерельної достовірності, теоретичні узагальнення історико-журналістського знання. Найважливішими правилами дослідження ми вважали принципи світоглядності, всебічності, системності в підходах до явища.

Результати й обговорення. Говорячи про дефініцію терміну «типологія» у більшості наукових праць вітчизняних дослідників зустрічаємо визначення з «Великого тлумачного словника сучасної української мови»: «Типологія – вид наукової систематизації, класифікації чогось за спільними ознаками» [3, с. 1450]; типізація ж у названому джерелі визначається як «віднесення об'єкту до певного класифікаційного типу» [3, с. 1450]. Тип, як основоположне поняття цих формулювань, усталеного, класичного, тлумачення не має. У різних джерелах воно подається і як сукупність схожих об'єктів, і як модель для групи предметів, і як набір пов'язаних між собою ознак тощо. Проф. Н. Яковенко «набір пов'язаних між собою ознак» [9, с. 271] визначає як модель. Також поняття «тип» у розрізі набору ознак і тверджень відповідає класичному розумінню соціологічної теорії, що трактується як «набір взаємозалежних тверджень, що дозволяють систематизувати знання,

пояснювати та прогнозувати суспільне життя і генерувати нові наукові гіпотези» [10, с. 2].

Говорячи про тип ЗМІ, Б. Іграєв вказує, що «це основний образ схожих між собою (тобто однотипних) газет, журналів, передач, що утворюють специфічну групу. Реально існуючі газети, журнали, телепрограми є представниками тих чи інших типів ЗМІ» [4].

Обґрунтовуючи необхідність типологічного підходу до вивчення періодичної преси, М. Шкондін зазначає: «Типологія журналістики допомагає більш точно встановити, наприклад, відповідність того чи іншого ЗМІ науково обґрунтованій моделі певного виду засобів масової інформації. Вона відповідає на запитання, які типологічні риси втілені в конкретному виданні, а які відсутні або проявляються недостатньо. Вона допомагає редакції спрогнозувати розвиток конкретного засобу масової інформації, сформулювати його концепцію, спираючись на найбільш продуктивні моделі, або скорегувати її з урахуванням реалій навколишнього середовища» [8, с. 189.].

Як показує вивчення наукових джерел, однозначних підходів до визначення типоформуючих ознак як газетних, так і журнальних видань не склалося. Різні дослідники пропонують свої принципи й бачення.

Говорячи про спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання (СМППВ), ми маємо на увазі пресу, яка: а) призначалася для людей однієї – медико-біологічної – сфери діяльності; б) в її контенті переважала інформація наукової, науково-популярної і практичної сфери, що вивчає нормальні та патологічні процеси в організмі, різноманітні захворювання, патологічні стани, методи їх запобігання та зміцнення здоров'я людини; б) вирізняється специфічністю цільового призначення й покликана задовольняти інформаційні інтереси своєї цільової аудиторії.

Ґрунтуючись на дослідженнях типологізації засобів масової інформації, а також орієнтуючись на специфіку аналізованих видань, пропонуємо для спеціалізованої медичної преси типологічну систему, в основні якої лежить два базисні принципи: аудиторний фактор та цілі комунікаційної діяльності. Таким чином типоформуючими є такі ознаки: технологічні, аудиторні, інформаційні, функціональні, організаційно-редакційні. Ця модель дозволить більш точно визначити сутнісні характеристики як окремих видань, так і всієї групи СМППВ, а також впливу цього сегменту на формування інформаційного простору.

Технологічні ознаки включають видавничу форму, періодичність, тривалість виходу, регіон розповсюдження, формат, обсяг, тираж.

За видавничою формою СМППВ аналізованого періоду поділялися на книжкові, журнальні, аркушеві (газети й таблиці).

Видань із ознаками журналу як засобу масової інформації в аналізований нами період видавалося 50. До журналу як виду видань за матеріальною конструкцією відносяться «Бюлетні...», «Ведомости...», «Обзоры...», «Сведения...», «Хроники...». Їхнами зафіксовано, описано й уведено в науковий обіг 45 найменувань.

Найстабільнішою в інформаційному просторі була присутність «Трудов...», «Протоколов...», «Записок...» і «Дневников...» – це книжкові видання за формою, їх виходило 66. Перші вийшли друком у 1863 р. – «Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества» і «Протоколы заседаний Общества Киевских врачей».

Основним видом періодичного видання визначається газета, що за видавничою формою належить до аркушевих. В аналізований період – 1860–1920 рр. – нами виявлено, описано та введено в науковий обіг 24 найменування газет. До найпоказовіших – за часом присутності в інформаційному просторі, за різноманіттям тематичного спрямування, за цитованістю в наукових працях на ін. – варто віднести «Земский врач», «Сезонный листок Славянских минеральных вод», «Современная медицина» та ін.

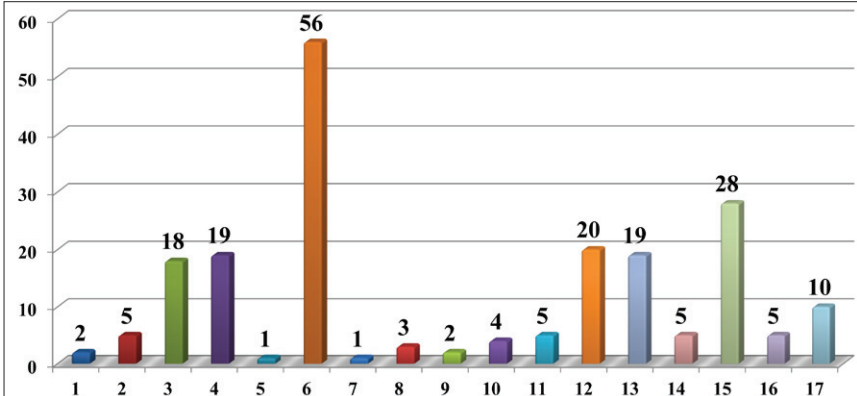
Так, голова Балаклавського відділу Ліги для боротьби з туберкульозом лікар Аарон Кушуль у 1914 р. видавав безкоштовну щотижневу газету «Балаклавский курортный листок»: 1914 № 1 (08.06) – № 7 (22.06). Специфіка змісту обумовлювалася територіальними особливостями курортного регіону, задоволенням інформаційних потреб аудиторії (лікарі, які працювали на курорті, та особи, які прибули на відпочинок, місцеве населення), а також пропагандою бальнеологічного лікування. Подавалися інформаційні матеріали з життя курортників, різноманітні оголошення.

Єдиним представником табличного видання аркушевої поліграфічної форми є «Таблицы смертности и рождаемости Киевского населения, составляемые по метрическим книгам». Виходили щомісяця упродовж 1880–1887 рр. як особливий додаток до протоколів засідань Товариства київських лікарів, яке «на засіданні 24 січня 1881 р. постановило друкувати їх на свої кошти» (1880. – № 1. – С. 3). Усі сторінки склалися із таблиць, що повторювалися в кожному номері, і відрізнялися від попередніх тільки цифрами смертності київського населення за церковними приходами і лікарнями, розподіленням померлих за віком, статтю, віросповіданням, частинами міста, станами і хворобами тощо.

Таку складову технологічної ознаки як періодичність, ми поділили на 17 груп: 1 – щоденні; 2 – 1–4 рази на тиждень; 3 – щотижневі; 4 – двотижневі; 5 – 20 разів на рік; 6 – щомісячні; 7 – 10 разів на рік; 8 – двомісячні; 9 – 2–4 рази на рік; 10 – кварталні; 11 – піврічні; 12 –

щорічні; 13 – без чіткої фіксації виходу; 14 – одноденні; 15 – вийшли один раз; 16 – сезонні; 17 – не визначено періодичність. Це дозволило нам абсолютно чітко показати ситуацію на тогочасному ринку спеціалізованої медичної преси.

Результати аналізу періодичності медичної преси Наддніпрянської України представлені у графіку 1.

Графік 1. Періодичність виходу

Експлікація: 1 – щоденні; 2 – 1–4 рази на тиждень; 3 – щотижневі; 4 – двотижневі; 5 – 20 разів на рік; 6 – щомісячні; 7 – 10 разів на рік; 8 – двомісячні; 9 – 2–4 рази на рік; 10 – кварталні; 11 – піврічні; 12 – щорічні; 13 – без чіткої фіксації виходу; 14 – одноденні; 15 – вийшли один раз; 16 – сезонні; 17 – не визначено періодичність.

За обсягом виділяються газети на 4–16 сторінок, а також «тонкі» (20–144 стор.) і «товсті» (160–528 стор.) видання журнальної та книжкової форм.

До «тонких» видань журнальної форми відносяться власне журнали, а також «Бюлетні...», «Ведомости...», «Обзори...», «Сведения...», «Хроніки...». Обсяг цих видань переважно коливався у межах 36–98 сторінок. До «товстих», найзначніших за обсягом, відносимо щорічники, особливо «Труды...» і «Протоколи...» медичних товариств, а також «Записки...» і «Хроніки...». Обсяги їх могли досягати 914 сторінок – саме таким обсяг зафіксована «Ветеринарная хроника Киевской губернии» (1913–1916). Однак у основі своїй обсяги «товстих» видань варіювалися в межах 116–256.

Регіон розповсюдження. У період із 1860 р. до 1920-го, що обумовлено хронологічними межами дослідження, ця преса виходила друком у 9 губерніях Наддніпрянської України (Волинська, Катеринос-

лавська, Київська, Подільська, Полтавська, Таврійська, Харківська, Херсонська, Чернігівська). У Києві впродовж аналізованого періоду виходило друком 54 видання, в Одесі – 36, у Харкові – 35. Загалом така преса зафіксована у 22 містах і містечках. Окрім уже названих, це: Катеринослав – 12, Сімферополь – 10, Житомир і Полтава – по 6, Кам'янець-Подільський, Херсон і Ялта – по 5, Чернігів – 4, Балаклава, Єлисаветград, Керч, Кременчук, Миргород, Севастополь, Слов'янськ, Феодосія і Хорол – по 1, та ін.

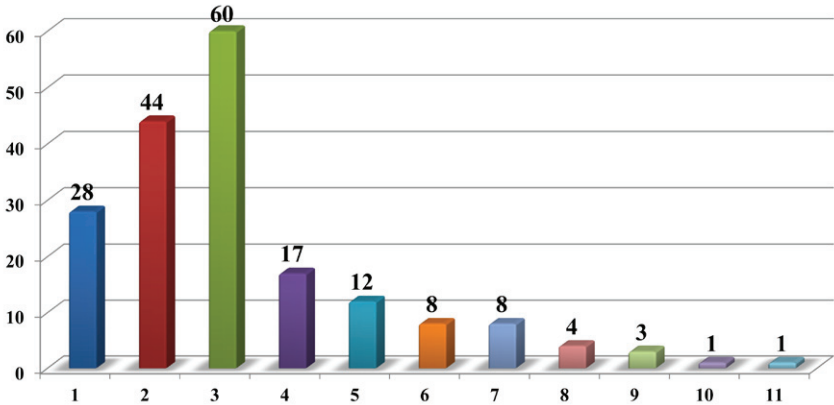
Формат. Дослідження показує, що в основі своїй розмірні формати були сталими. Застосувалася як сантиметрово-міліметрова, так і градусна система вимірювання. Переважна більшість видань – книжкові (висота блоку 160–180 мм, 190–200 мм, 200–240 мм – відповідно 160, 120, 80) і журнальні (висота блоку 250–270 мм, більше 280 мм – відповідно 40 і 20) за формою. І зовсім незначна кількість – різноманітних газетних форматів. Це, наприклад: «Балаклавский курортный листок» – висота блоку 450 мм., «Белая ромашка» (Катеринослав) – 540 мм, «Больничная касса» – 390 мм, «Здоровая жизнь» – 300 мм, «Крымские курорты» – 580 мм, «Крымский курортный листок» – 610 мм та ін.

Дослідження тривалості виходу дає підстави стверджувати, що найдовше – 53 роки – видавалися «Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества» (1861/1863–1916). Одне видання проіснувало 45 років, одне – 33, два видання – 31 рік. Загалом 20 років і довше виходило друком 17 видань. Лише один раз вийшло 28 видань.

Загальні результати аналізу тривалості виходу медичної преси Наддніпрянської України середини XIX – початку XX ст. представлені у графіку 2.

Аудиторні ознаки. У журналістикознавстві зустрічаються такі поняття, як «читацька адреса», «читацьке поле», «читацька група», «читацька аудиторія», «читацьке призначення».

Свого часу Дж. Лалл зауважив, що «аудиторію не можна обґрунтовано розглядати лише як жертву медіа-впливу» [5, с. 94]. Це абсолютно відноситься до характеристики споживачів спеціалізованих медичних медіа середини XIX – початку XX ст. У нашому випадку конкретизаторами аудиторних ознак виступають: трудова, інтелектуальна і соціальна діяльності (сільські працівники, робітники, губернські та повітові службовці, фельдшери, акушерки, практикуючі лікарі й фельдшери, студенти, науковці); галузева спеціалізація (терапія, стоматологія, ветеринарія, акушерство, фармація, ветеринарія та ін.); малі соціальні та фахові групи (сім'я, земська чи сільська громада, фельдшерська чи акушерська школа, університет, лікарня, наукове медичне товариство тощо); вік; національність; мова; інформаційні інтереси.

Графік 2. Тривалість виходу медичної преси

Експлікація: 1 – вийшли один раз; 2 – виходили до одного року; 3 – 1–5 років; 4 – 6–10 років; 5 – 11–15 років; 6 – 16–19 років; 7 – 20–24 роки; 8 – 25–29 років; 9 – 31–35 років; 10 – 45 років; 11 – 53 роки.

Аудиторія таких медіа не лише споживала пропоновану інформацію, а й оцінювала її, брала активну участь у виробництві, впливала на тематичну.

Так, наприклад, аудиторну ознаку «Киевский врачебный вестник» (1917) визначив девізом: «Об'єднання діячів інтелігентної праці».

Виокремлюючи аудиторні ознаки аналізованої преси, можемо стверджувати, що видання розраховувалися для масового читача або для спеціалізованої аудиторії. Низка видань поєднувала аудиторні ознаки, орієнтуючись як на фахівців, так і на невідготовлених читачів. До таких відносяться «Бюлетни...», «Ведомости...», «Обзоры...», «Сведения...» та «Хроники...», яких ми нараховуємо 33.

Щодо національної ознаки, то тільки одне видання чітко висловило свою позицію – «Еврейский медицинский голос», редакція якого заважувала, що спробує «створити ... орган», де б розміщувалися дослідження з питань збереження здоров'я та життя єврейської нації, «з іншого боку, у міру можливості», журнал повинен стати «стимулом для виникнення таких робіт».

За мовою видань ситуація склалася так: українською мовою видавалося 9, польською – 2, російською – 175.

Україномовні виходили: Київ – 6, Полтава – 2, Хотин – 1. За періодичністю це були: двотижневики – 3, місячники – 4, невизначено – 1.

Польською мовою виходили: орган Товариства подільських лікарів «Materialy do topografii i statystyki lekarskiej i higieny Podola» [Матеріали до топографії і лікарської статистики Подільської губернії] (1860–1865), редактор Kremer Alexander; присвячений усім гілкам медицини з акцентом на сучасні практичні питання «Polskie miesięcznik lekarski» [«Польський лікарський місячник»] (1916), редактор Szumowski Władysław. У програмі журналу, що видався в Києві за участі викладачів місцевого та Львівського університетів.

Функціональні ознаки визначаються цільовим призначенням видань та функціями, що вони їх виконують у процесі комунікації.

Саме цільове призначення, за визначенням О. Акопова, «конкретизує характер і тип видання» [1, с. 27].

За цільовим призначенням СМППВ поділяються так: загально-медичного спрямування, галузеві, прикладні, рекламно-інформаційні, наукові, науково-популярні, популярні, офіційно-документальні, хронікально-документальні, статистичні, довідкові.

Найчисельнішою за цільовим призначенням визначаємо групу преси загально-медичного спрямування.

Видання, що відображали «діяльність з'їздів, виставок та інших науково-технічних і професійних організацій» О. Акопов визначає як «журнали-хроніки» [2, с. 16]. Ми ж їх класифікуємо як хронікально-документальні видання, що ширше й глибше розкриває цільове призначення цієї преси.

В аналізований період зафіксовано п'ять «Дневников...»: «Дневник Второго съезда отечественных психиатров в Киеве», «Дневник Десятого съезда Русских естествоиспытателей и врачей в Киеве», «Дневник Третьего Всероссийского съезда ветеринарных врачей», «Дневник Шестого съезда общества русских врачей в память Н. И. Пирогова», «Дневник Южнорусского областного съезда по борьбе с холерой».

Групу офіційно-документальних видань формували «Бюлетни...», «Ведомости...», «Обзоры...», «Сведения...» та «Хроники...». Їхніми засновниками чи видавцями виступали губернські та земські управи, губернські земські санітарні управління, санітарні та лікарсько-санітарні бюро відділень народного здоров'я міських управлінь, санітарні відділення земств та міських управ, повітові земства, міські санітарні станції, міські громадські управління. Головна функція – донесення професійної інформації для задоволення потреб своєї цільової аудиторії. Саме функцією визначається предметно-тематичне спрямування – подавати професійну інформацію утилітарного характеру.

Згідно з твердженням А. Москаленка, «під функцією в журналістиці ми розуміємо цілеспрямовану діяльність, що має не перехідний і не

випадковий, а загальний закономірний характер» [6, с. 45]. Функція включає в себе і мету, і засоби, вона виражає сутність, суспільне призначення преси, визначає роль преси як суспільного інституту.

Проаналізувавши уведений нами в науковий обіг сегмент спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань, пропонуємо такий поділ їх за виконуваними функціями: інформаційна; комунікаційна; соціалізація; соціального партнерства, рекламна. Функція інформування у них не відіграла провідну роль.

Найзначнішою, а це дає підстави стверджувати наш аналіз контенту, вважаємо функцію соціалізації. По-перше, газетно-журнальні видання проводили збір, обробку, накопичення та поширення наукових знань, пов'язаних із медико-біологічними, клінічними та профілактичними проблемами медицини. Слід наголосити, що в аналізований нами період на сторінках саме преси опубліковано низку матеріалів українських, за місцем народження і проживання, учених і практиків, викладені факти в яких стали науковими відкриттями. У першу чергу це стосується матеріалів, пов'язаних зі щепленнями, психіатрією, рентгенологією та ін. По-друге, видання використовувалися для підвищення рівня професійних знань медичних працівників, що в першу чергу стосується теоретико-академічного змісту часописів. Неабияку роль у цьому відіграла і практично-лікарська основа тематичної спрямованості. По-третє, виняткове значення мала роль просвітянину, яку виконували спеціалізовані видання, докладаючи значних зусиль для підвищення рівня медичної освіченості населення. До широкого загалу в популярній формі доносилися результати наукових відкриттів.

Виконання функції соціалізації підняло рівень медико-біологічної науки, вплинуло на розвиток медицини практичної, привчило населення до лікування.

Інформаційні ознаки включають тематико-змістову спрямованість, внутрішню побудову видання, жанрово-стильову структуру.

Інформаційна основа контенту СМППВ формувалась із чотирьох основних груп: 1) теоретично-академічний зміст; 2) практично-лікарська спрямованість публікацій; 3) просвітницько-профілактичні, соціальні та суспільно-політичні матеріали; 4) вітчизняна й зарубіжна реклама.

За тематико-змістовими характеристиками ми виділяємо видання універсально-тематичні та моно-тематичні. Відповідно вони поділяються на: а) видання по галузях – терапія, хірургія, стоматологія, акушерство та гінекологія, психіатрія та неврологія, офтальмологія, фармація, рентгенологія, шкірні та венеричні хвороби, педіатрія, фізіотерапія, бальнеологія, медицина катастроф, військова медицина, ветеринарія; б) видання з теоретичної, практичної, доказової медицини;

в) медична та ветеринарна бактеріологія; г) епідеміологія; ґ) альтернативна медицина – гомеопатія; д) способи життя і харчування – гігієна, вегетаріанство; е) міжгалузеві видання; є) рекламні.

Більшість видань визначали для себе пріоритетну аудиторію або тему-домінанту. Так, програму «Харьковского медицинского журнала» (1906–1917) видавці визначали як: 1) оригінальні статті наукового та практичного змісту; 2) маленькі повідомлення, які представляють науковий і практичний інтерес; 3) критичні огляди й систематичні реферати робіт із питань, які на цей час збуджують найбільшу цікавість; 4) рецензії та бібліографія; 5) кореспонденції; 6) діяльність медичних товариств та інших медичних учених і навчально-допоміжних закладів; 7) некрологи; 8) хроніка та дрібні звістки переважно з місцевого життя: Харківського університету, міських і земських лікарень і т. д.; 9) додатки: протоколи Харківського медичного товариства, наукові збірники та ін.; 10) оголошення.

Пріоритетність аудиторії газети «Современная медицина» (1860–1880) визначало сповідування редакцією фізіологічного напрямку в медицині, згідно з яким організм – це єдине ціле, а нервова система відіграє провідну роль у життєдіяльності, забезпеченні зв'язку організму з навколишнім середовищем.

Гігієна, санітарія, медицина і природознавство – тематика вісника «Життя і знання». На титулі зазначалося, що журнал «подає всі роботи добротною, простою, усім зрозумілою українською мовою».

Найбільше виходило друком видань по галузях медицини – терапія, хірургія, стоматологія, акушерство та гінекологія, психіатрія та неврологія, офтальмологія, фармація, рентгенологія, шкірні та венеричні хвороби, педіатрія, фізіотерапія, бальнеологія, медицина катастроф, військова медицина, ветеринарія. Таких нами зафіксовано 49 назв: газети – 7, журнали за змістом – 22, журнали за формою – 20.

Серед 9 губерній Наддніпрянської України галузева преса розподілена так: Херсонська – 19 (2 видання у Херсоні й 17 – в Одесі); Харківська – 16 (1 видання в Слов'янську та 15 – у Харкові); Київська – 12 (уся періодика виходила в Києві); Таврійська – 9 (Сімферополь – 7, Ялта – 2); Катеринославська – 6 (усі в Катеринославі); Подільська – 3 (усі в Кам'янці-Подільському); Волинська – 2 (усі в Житомирі); Полтавська – 1 (журнал видавався в м. Хорол).

Така ж тематико-змістова характеристика як альтернативна медицина представлена лише одним журналом із гомеопатії – «Вестник гомеопатической медицины» (1900–1913).

Під внутрішньою побудовою видання прийнято розуміти поділ на розділи, відділи та рубрики, їх характер, співвідношення між обсяга-

ми, метод подачі. Структура спеціалізованої медичної преси водночас і одноманітна, і має власні відмінні особливості.

До одноманітності можна віднести наявність фактично в усіх часописах таких розділів і рубрик, як «Статті», «Кореспонденції», «Хроніка і суміш», «Новини і суміш», «Реферати», «Критика та бібліографія», «Оголошення», «Переклади», «Закордонна хроніка», «Конгреси та з'їзди», «Звіти засідань товариств».

На відмінні особливості вказують такі рубрики й розділи, як: «Швидкий здоровий дешевий обід», «Фальсифікація продуктів домашнього вжитку», «Діти і тваринний світ» («Вегетарианский вестник»); «Популярно-наукові повідомлення про вегетаріанський режим», «Повідомлення про вегетаріанські трудові колонії та санаторії природного методу лікування» («Вегетерианское обозрение»); «Гігієна нервової системи і лікарської експертизи» («Вопросы нервно-психической медицины»); «Становище сліпих у Росії і за кордоном»; «Навчальні посібники для сліпих» («Друг слепых»); «Новини терапії і терапевтичні нотатки» («Терапевтическое обозрение»).

Стосовно жанрово-стильового представлення матеріалів, то результати контент-аналізу показують нерозвиненість і обмеженість жанрів. Згідно із сучасним поділом творів журналістики на жанри, чітко у спеціальних медичних журналах вирізняється стаття. Значне місце займали також кореспонденції, огляди, реферати, рецензії. Поширеними були некрологи – матеріали з приводу померлих людей.

Організаційно-редакційні ознаки визначаються приналежністю до засновника та/чи видавця, місцем і роллю редактора, а також авторським складом. У ролі видавців, засновників та редакторів виступило, за нашими підрахунками, більше 180 осіб. Серед них доктори наук і професори, завідувачі медичних кафедр і голови різноманітних Товариств медико-біологічного та ветеринарного спрямування, керівники відділів земств і очільники медичних служб міст, фармацевти і лікарі-практики. Найвизначнішою постаттю (згідно зі званнями та зробленим внеском у науку) безперечно ж є Ілля Мечников (1845–1916), який виступив редактором першого випуску «Трудов Одесской бактериологической станции» (Одеса, 1888).

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати:

На становлення типологічної структури і практику спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань вирішальний вплив робить характер їхньої взаємодії з професійною діяльністю.

Аналіз змісту й форми цієї преси дав підстави визначити типологічну систему, в основі якої лежить два базисні принципи: аудиторний фактор та цілі комунікаційної діяльності. Типоформуєчими є такі

ознаки: технологічні, аудиторні, інформаційні, функціональні, організаційно-редакційні.

Технологічні ознаки включають: видавничу форму; періодичність; тривалість виходу; регіон розповсюдження; формат; обсяг; тираж. Аудиторні: трудова, інтелектуальна та соціальна діяльності; галузева спеціалізація; малі соціальні та фахові групи; вік; національність; мова; інформаційні інтереси. Цільова аудиторія профілюється на три рівні: а) спеціальний, б) масовий, в) комбінований. Функціональні ознаки визначаються цільовим призначенням видань та функціями, що вони виконували в процесі комунікації. Групу інформаційних типоформулюючих ознак складають: тематико-змістова спрямованість, внутрішня побудова видання, жанрово-стильова структура. Організаційно-редакційні ознаки визначаються приналежністю до засновника та/чи видавця, місцем і роллю редактора, а також авторським складом.

Спільність типологозначимих ознак, до яких належать технологічні, аудиторні, інформаційні, функціональні та організаційно-редакційні, дає підстави спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання позиціонувати як єдину типологічну групу.

1. Акопов А. И. Методика типологического исследования периодических изданий: на примере специализированных журналов / Акопов А. И. – Иркутск : Изд-во ЦК ВЛКСМ Молодая гвардия, 1985. – 96 с.

2. Акопов А. А. Развитие представлений о журнале как типе издания и варианты его формы в России в XVIII–XIX вв. / А. Акопов // Акценты : Альманах. – 1997, № 2. – С. 12–16.

3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

4. Играев Б. А. Корпоративные издания: типологические и профильные особенности / Б. А. Играев [Электронный ресурс] // Известия ТулГУ: Гуманитарные науки. – 2011. – № 3. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/korporativnye-izdaniya-tipologicheskie-i-profilnye-osobennosti>.

5. Лалл Джеймс. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід : [пер. з англ.] / Джеймс Лалл. – К. : «К.І.С.», 2002. – 264 с.

6. Москаленко А. З. Теорія журналістики : навч. посібн. / Москаленко А. З. – К. : ЕксОб, 2002. – 336 с.

7. Шкондин М. В. Системная типологическая модель СМИ / М. В. Шкондин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2002. – 42 с.

8. Шкондин М. В. Системные характеристики периодики // Средства массовой информации России : учеб. пособ. для студентов вузов / М. И. Алексеева, Л. Д. Болотова, Е. Л. Вартанова и др. ; Под ред. Я. Н. Засурского. – М. : Аспект Пресс, 2011. – С. 162–189 с.

9. Яковенко Н. Вступ до історії / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2007. – 368 с.

10. Ritzer G. Sociological Theory / George Ritzer. – [8th ed.]. – New York : McGraw-Hill, 2011. – 827 P.

1. Akopov A. I. Methods of typological research periodicals: the example of specialized magazines / Akopov A. I. – Irkutsk : Izd-vo CK VLKSM Molodaja gvardija, 1985. – 96 p.

2. Akopov A. A. The development of ideas about the magazine as the type of publication and options for its shape in Russia in XVIII-XIX centuries / A. Akopov // Aktsentyi : Almanah. – 1997, № 2. – P. 12–16.

3. Busel V. T. Great Dictionary of Modern Ukrainian / V. T. Busel. – К. ; Irpin : VTF «Perun», 2005. – 1728 p.

4. Yhraev B. A. Corporate media: typological and profile features / B. A. Yhraev [Electronic resource] // Yzvestyia TulHU: Humanytarnye nauky. – 2011. – № 3. – Reference : <http://cyberleninka.ru/article/n/korporativnye-izdaniya-tipologicheskie-i-profilnye-osobennosti>.

5. Lall James. Media, communication, culture: global approach : [per. z anhл.] / James Lall. – К. : «К.І.С.», 2002. – 264 p.

6. Moskalenko A. Z. Theory of Journalism : tutorial / Moskalenko A. Z. – К. : EksOb, 2002. – 336 p.

7. Shkondyn M. V. System typological model of media / M. V. Shkondyn. – М. : Izd-vo Mosk. un-ta, 2002. – 42 p.

8. Shkondyn M. V. System Specifications periodicals // Sredstva massovoi ynformatsyy Rossyy : ucheb. posob. dlia studentov vuzov / M. Y. Alekseeva, L. D. Bolotova, E. L. Vartanova, dr. ; Pod red. Ya. N. Zasurskogo. – М. : Aspekt Press, 2011. – P. 162–189.

9. Yakowenko N. An Introduction to History / Natalya Yakowenko. – К. : Krytyka, 2007. – 368 p.

10. Ritzer G. Sociological Theory / George Ritzer. – [8th ed.]. – New York : McGraw-Hill, 2011. – 827 P.

UDC 007 : 304 : 659.3 : 303.71

The typological system of specialized medical press (For example, publications Naddnipyrianska Ukraine in the middle of the XIXth – early XXth century)

Volodymyr Sadivnychy, PhD in Social Communications,

Sumy State University, 2, Rimsky-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: vol_sad@ukr.net

Analyzed specialized medical periodicals and continuing that during 1860–1920 years. published in the 9 provinces of Naddnipyrianska Ukraine. Based on historical research concerning the development of journalism in the system

of structure sociocommunicative activities based on media studies, as well as focusing on the specifics of publications considered by examining frequency output, thematic and substantive content taken for consideration of the press determined the typological structure of specialized medical publications. Commonality typology meaning, which include technology, auditory, informational, functional, organizational and editorial gives grounds specialized medical periodicals and serials position as one typological group. It is pointed out that the establishment of typological structure and practice of specialized medical periodicals and serials decisive influence the nature of their interaction with the professional activity.

Key words: *typology, specialized press, information space, social communication.*

Типологическая система специализированной медицинской прессы (на примере изданий Надднепрянской Украины середины XIX – начала XX в.)

Владимир Садивничий, канд. соц. коммуник., доц.

Анализируются специализированные медицинские периодические и продолжающиеся издания, которые в период 1860–1920 гг. издавались в 9 губерниях Надднепрянской Украины. Опираясь на разработки относительно исторических исследований структуры журналистики в системе социокоммуникативной деятельности, основываясь на исследованиях массовой информации, а также ориентируясь на специфику рассматриваемых изданий, исследуя периодичность выхода, тематико-содержательное наполнение взятой к рассмотрению прессы определено типологическое структуру специализированных медицинских изданий. Общность типологически значимых признаков, к которым относятся технологические, аудиторные, информационные, функциональные и организационно-редакционные, дает основания специализированные медицинские периодические и продолжающиеся издания позиционировать как единую типологическую группу. Указывается, что на становление типологической структуры и практику специализированных медицинских периодических и продолжающихся изданий решающее влияние оказывает характер их взаимодействия с профессиональной деятельностью.

Ключевые слова: *типология, специализированная пресса, информационное пространство, социальная коммуникация.*